СВЕТИ ИПОЛИТ РИМСКИ ПРОТИВ НОЕТИЈА

УДК / UDC: 27-285.2 Иполит Римски, свети
27-9"01/02" Иполит Римски, свети
DOI: https://doi.org/10.46825/tv/2020-2-333-352

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume LIII
Број / Issue 2/2020,
стр. / pp. 333–352.

Св. Иполит Римски: *Против Ноетија*

Александар Ђаковац*
Православни богословски факултет,
Универзитет у Београду

Апстракт: *Текст који је пред нама треба посматрати у историјском контексту борбе да се логички доследно одговори на питање како је Бог један и истовремено Света Тројица. Приложени текст Св. Иполита пружа сведочанство о тешкоћама догматског одређивања истина хришћанске вере. Сам садржај вере је увек био исти и суштински непроменљив. Али начин на који је та вера имала да буде дискурзивно изложена и те како је био подложан променама, о чему нам сведоче списи Отаца и Ороси Сабора.*

Кључне речи: *Св. Иполит Римски, Contra Noetum, тријадологија, христологија.*

О тексту

Грчки текст овог дела сачуван је само у једном рукопису (*Vat. Graec.* 1431).[1] Овај рукопис заправо представља копију флорилегијума који је, током изгнанства (458–474), саставио монофизит Тимотеј Елур. Иполитово дело *Против Ноетија* је при пут објављено 1604. у латинском преводу, и од тада је науци познато под латинским називом *Contra Noetum*. У старини се не помиње Иполитово дело под овим називом, тако да је могуће да се ради о делу неког другог, већег рада.

[1] Текст изворника: R. Butterworth, *Hippolytus of Rome. Contra Noetum. Text introduced edited and translated* (Heythrop Monographs, 2) (London: Heythrop College (University of London), 1977). Више података о издањима се може наћи у *Clavis Patrum Graecorum* (*CPG*), под бројем 1902.

* adjakovac@bfspc.bg.ac.rs, aleksandar.djakovac@gmail.com.

Фотије у својој *Библиотеци* (121) помиње да је Иполит саставио *Синтагму* против јереси, која почиње од Деситејана и сеже до Ноетија, тако да би сачувани текст могао бити део овог већег дела. Сигурно је да наслов — *Ὁμιλία Ἱ[π]πολύτου ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης καὶ μάρτυρος εἰς τὴν αἵρεσιν Νοητοῦ τινος* — који стоји у сачуваном рукопису није аутентичан. Ствар се додатно усложњава тиме што Теодорит Кирски у свом *Ераниставу* (II) наводи неке реченице из *Против Ноетија* и тврди да потичу из Иполитовог *Тумачења на Псалам 2*. Одатле се родила претпоставка да је можда реч о самосталној беседи. С друге стране, сам Теодорит није претерано поуздан при навођењу назива дела, јер му није страно да дело само опише и тако га идентификује према садржају, а не према стваралном наслову. Такође, Теодоритови цитати се разликују од текста који је до нас дошао, па се поставља питање трансмисије, односно да ли је Теодоритова верзија изворнија? Одговор вероватно није позитиван, пошто се може уочити да Теодорит има тенденцију да критику докетизма искористи за критику монофизитства, па је сасвим могуће да је Иполитов текст цитирао тако да више одговара његовим потребама.

Богословски контекст

Текст који је пред нама, у богословском смислу представља важно сведочанство о томе колико је напора уложено да се истине дате откровењем Божијим, дискурзивно изложе и објасне.[2] Овај спис стога треба посматрати у историјском контексту борбе да се логички доследно одговори на питање како је Бог један и истовремено Света Тројица. При суочавању са овим питањем, рани хришћани су давали различите одговоре који ми данас класификујемо на различите начине. С једне стране су били они који су јединство Божије желели да објасне тако што ће из области божанског искључити Сина и Духа. Тај правац мишљења је свој врхунац имао у аријанству. Само време које је било потребно да се Црква избори са овим схватањем, сведочи да за многе

[2] У овом кратком уводу дајем само основне напомене о богословским оквирима и проблемима са којима се сусрећемо читајући спис *Против Ноетија*. Није, дакле, реч о детаљном испитивању питања која се јављају већ о уводу који за циљ има да читаоцу омогући праћење текста превода. Студија у којој детаљније анализирам проблеме ранохришћанске тријадологије укључујући и Св. Иполита, под насловом „Икономијска тријадологија: Иринеј Лионски, Тертулијан и Иполит", примљена је за објављивање у часопису *Богословље* за 2020. У њој су питања која се овде само додирују исцрпније анализирана па читаоце на њу упућујем.

хришћане ствари нипошто нису биле јасне. С друге стране, а овде је о томе реч, постојали су они који су кренули другачијим путем, и који су јединство Божије хтели да објасне не одстрањивањем Сина и Духа из области божанског, већ порицањем њихове засебности.

Црквени писци, попут Св. Иринеја Лионског, Тертулијана и Св. Иполита, уочили су опасност оваквог приступа, који у суштини представља порицање онога што нам је откровењем предато. Али, препознати и осетити да модалисти искривљују праву веру била је једна ствар, а исту правилно дефинисати, сасвим друга. Пажљивим читањем текста који је пред нама управо то можемо да уочимо. Иполит јасно уочава несагласност модалистичког учења — оличеног у Ноетију — са црквеним Предањем, и настоји да дефинише праву веру у сагласности са оним што је Црква исповедала. Међутим, биће потребно још много богословског труда и рада на стварању терминологије која ће бити подесна да хришћанску веру искаже на тачан и јасан начин. Тај процес ће трајати веома дуго, и завршиће се тек крајем епохе Васељенских Сабора, уз много ломова у Цркви али и уз предано и богонадахнуто богословствовање многих генерација црквених Отаца.

Како можемо видети из текста који следи, Иполитова основна идеја је сасвим православна и у складу са црквеним предањем, као и са формулацијама које ће Црква изнедрити у потоњим вековима. Његова вера је суштински иста са вером Св. Атанасија Великог, Великих Кападокијаца или Св. Максима Исповедника. Ипак, он то није у стању да у потпуности и јасно искаже. Недостаје му терминологија, али пре свега концептуални оквир. Читајући спис који доносимо, стиче се снажан утисак да Иполит тачно зна шта хоће да објасни и покаже, али има проблем да то јасно искаже на начин који би био логички јасан.

У том настојању, он прибегава решењима која му се чине најсврсисходнија али која са собом носе одређене проблеме. Између осталог, Св. Иполит још увек не разликује доследно теологију и икономију. Када говори о самом начину Божијег постојања, он у објашњење укључује Божији однос према свету, покушавајући да из те перспективе објасни једност и мноштвеност Божију. Овај приступ се показује као неадекватан због тога што се на тај начин може доћи до утиска даје тројичност Божија условљена Његовим деловањем у односу на свет, што на парадоксалан начин подсећа на модализам против кога се Иполит бори. То, наравно, није била његова намера, и у самом тексту се јасно види да то није оно на шта циља. Ипак, слабост његове аргументације је очигледна.

Иполит жели да покаже да је Логос заиста божанске природе. Он је раније свету био невидљив, а оваплоћењем је постао видљив.

> Тога Логоса кога има у себи, и Који је невидљив створеном свету, учинио је видљивим. Као први глас изречен, и као светлост од светлости рођен, свој сопствени ум је поставио за Господа твари, који је раније само њему био видљив (10).

Ипак, одређење Логоса као „сопственог ума“ Оца, може да звучи као негирање или барем као недовољно јасно истицање посебности Његовог постојања независно од стварања. Проблем за Иполита је потенцијално угрожавање јединства Божијег.

> Ако, дакле, Логос који је са Богом беше Бог, како онда неко може да каже да говоримо о два Бога? Нећу рећи два Бога, већ један. Два Лица, икомијом треће [Лице] благодаћу Духа Светога. Јер је један Отац, а Лица су два, пошто је ту и Син, и треће [Лице] Дух Свети. Отац заповеда, Логос савршава, показујући се као Син кроз кога се у Оца верује. У сагласју икономије сједињен је у једног Бога (14).

Зато наилазимо на овако нејасне изразе: „Два Лица, икономијом треће [Лице] благодаћу Духа Светога“, као и „Јер је један Отац, а Лица су два, пошто је ту и Син, и треће [Лице] Дух Свети“. Сличне нејасне изразе налазимо и касније.

> Кога је онда Бог, по телу ниспослао као свог сопственог Сина, до Логоса, кога је назвао Сином, због онога што је имао да постане? Узео је назив Син као уобичајено име за блискост међу људима. Јер не беше Логос као бестелесан и по себи савршени Син, иако будући Логос беше савршени јединородни. Нити је тело могло да буде (= постоји) по себи без Логоса, пошто у Логосу има састав. Тако се (Логос) појавио као савршени Син (15).

Овакав исказ би лако могао да буде схваћен у смислу да је Логос постао Син „због онога што је имао да постане“, те да је његово синовство условљено телесношћу. Зато што је узео тело, узео је и назив који означава блискост међу људима. Ипак, Иполит наглашава да Он „будући Логос беше савршени јединородни“.

Упркос слабостима које смо истакли, не треба заборавити да о раним Оцима и хришћанским писцима не можемо да судимо мерилима посленикејског богословља, што је о. Георгије Флоровски стално исти-

цао. Иполит несумњиво даје значајан допринос развоју богословских формулација, као када каже да

> Не можемо другачије да схватимо да је Бог један, ако стварно не верујемо у Оца, Сина и Светога Духа (14).

Сам Иполит нас упућује да његови изрази, чак и када звуче нејасно, не треба да буду схваћени на модалистички или семи-модалистички начин. Тако он јасно наглашава: „да је заиста, браћо, очинска сила, која је Логос, сишао са неба и да Он није сам Отац" (16). Св. Иполит је, очигледно, увиђао опасности погрешног тумачења сопствених исказа и због тога настоји да их објасни на исправан начин. Иако његова објашњења нису сасвим јасна, јасна је православност његове мисли у целини. Уосталом, сам спис јесте упућен баш против модалисте Ноетија:

> Будући надмен, погордио се. Одушевљен мишљењем туђег духа, говорио је да сам Христос јесте Отац, и да је тај Отац рођен и страдао и умро (1).

У појединим случајевима, Иполит чак антиципира исправно богословствовање по питањима чија су решења вековима удаљена од њега. Он сведочи да се Логос

> јавио од Дјеве и Духа Светога, поставши нови човек. Јер је имао оно очинско небеско као Логос (= тј. божанску природу), а земаљско (као) од палог Адама отеловљењем кроз Дјеву. Он дошавши у свет, јави се као Бог у телу, дошавши и као савршени човек. Не привидно (= у фантазији) или претварањем, већ је заиста постао човек (17).

Укупно узевши, текст Св. Иполита који је пред нама, пружа јасно сведочанство о мукама догматског одређивања истина хришћанске вере. Сам садржај вере је увек био исти и суштински непроменљив. Али начин на који је та вера имала да буде дискурзивно изложена, и те како је био подложан променама, о чему нам сведоче списи Отаца и Ороси Сабора. Да бисмо заиста разумели величину и значај светоотачког предања које баштинимо, неопходно је да се упознамо и са свим тешкоћама и мукама богословског дефинисања истина наше вере.

Ὁμιλία Ἱ[π]πολύτου ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης καὶ μάρτυρος εἰς τὴν αἵρεσιν Νοητοῦ τινος.

Ἕτεροί τινες ἑτέραν διδασκαλίαν παρεισάγουσιν γενόμενοί τινος Νοητοῦ μαθηταί· ὃς τὸ μὲν γένος ἦν Σμυρναῖος, οὐ πολλοῦ χρόνου γενόμενος. οὗτος φυσιωθεὶς εἰς ἔπαρμα ἀνήχθη. οἰήσει πνεύματος ἀλλοτρίου ἐπαρθεὶς ἔφη τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸν τὸν Πατέρα γεγεννῆσθαι καὶ πεπονθέναι καὶ ἀποτεθνηκέναι. ὁρᾶτε ὅσον ἔπαρμα καρδίας καὶ φυσίωμα πνεύματος ἀλλοτρίου ὑπεισῆλθεν εἰς αὐτόν. ἤδη μὲν οὖν ἐκ τῶν ἑτέρων πράξεων εἰς τοῦτο φέρεται ὁ ἔλεγχος αὐτῶν ὅτι μὴ καθαρῷ πνεύματι ἐφθέγγετο. ὁ γὰρ εἰς πνεῦμα ἅγιον βλασφημῶν ἔκβλητος γεγένηται κλήρου ἁγίου. οὗτος ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι Μωυσῆν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρών. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι προσκαλεσάμενοι ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἐξήταζον. ὁ δὲ ἠρνεῖτο λέγων τὰς ἀρχὰς μὴ φρονεῖν. ὕστερον δὲ ἐμφωλεύσας ἔν τισιν καὶ συσκευάσας ἑαυτῷ συνπλανωμένους, καθαρῶς ὕστερον ἱστᾶν τὸ δόγμα ἐβούλετο. ὃν πάλιν προσκαλεσάμενοι οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι ἤλεγξαν. ὁ δὲ ἀνθίστατο λέγων, Τί οὖν κακὸν ποιῶ δοξάζων τὸν Χριστόν; .... πρὸς ὃν ἀνταποκρίνονται οἱ πρεσβύτεροι, Καὶ ἡμεῖς ἕνα Θεὸν οἴδαμεν ἀληθῶς· οἴδαμεν Χριστόν· οἴδαμεν τὸν Υἱὸν παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ ταῦτα λέγομεν ἃ ἐμάθομεν. τότε τοῦτον ἐλέγξαντες ἐξέωσαν τῆς ἐκκλησίας. ὃς εἰς τοσοῦτο φυσίωμα ἠνέχθη ὡς διδασκαλεῖον συστῆσαι.

οἳ καὶ δεῖξαι βούλονται σύστασιν τῷ δόγματι λέγοντες, Εἶπεν ἐν νόμῳ, Ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν· οὐκ ἔσονται ὑμῖν θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ, Ἐγώ, φησίν, πρῶτος καὶ ἐγὼ ἔσχατος καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἐστιν οὐδείς. οὕτω φάσκουσιν συνιστᾶν ἕνα Θεόν. οἳ ἀποκρίνονται λέγοντες, Εἰ οὖν Χριστὸν ὁμολογῶ Θεόν, αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ὁ Πατήρ, εἰ γάρ ἐστιν ὁ Θεός. ἔπαθεν δὲ Χριστὸς αὐτὸς ὢν Θεός. ἆρα οὖν ἔπαθεν Πατήρ; <Πατὴρ> γὰρ αὐτὸς ἦν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. οὐδὲ γὰρ οὕτως αἱ γραφαὶ διηγοῦνται. χρῶνται δὲ καὶ ἑτέραις μαρτυρίαις λέγοντες, Οὕτω γέγραπται, Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξηῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Ὁρᾷς οὖν, φησίν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ

Беседа Иполита Архиепископа Рима и мученика, против јереси неког Ноетија

1. Неки други, ученици неког Ноетија, који је недавно живео у Смирни, уводе друго учење. Будући надмен, погордио се.[3] Одушевљен мишљењем туђег духа, говорио је да сам Христос јесте Отац, и да је тај Отац рођен и страдао и умро.

Погледајте како се због гордости срца и надутости туђи дух ушуњао у њега. А и његова друга дела нам потврђују да није говорио чистим духом, пошто је због хуле на Светога Духа био избачен из светог клира. Говорио је да је он Мојсије и брат његов Арон. Када су блажене старешине (= презвитери) то чули, довели су га пред Цркву и испитали. Он је то спочетка порекао, [тврдећи] да тако не мисли.

Али касније, склонивши се код неких и прибравши себи оне који су делили исту заблуду, после је јасно изнео своје учење. Блажени презвитери га поново позваше да га испитају, али им се он успротиви говорећи, 'Шта лоше чиним прослављајући Христа?' А презвитери му одговорише, 'И ми знамо једног истинитог Бога. Знамо Христа. Знамо Сина који је страдао као што је [стварно] пострадао, који беше умро као што је [стварно] умро, и који је васкрсао трећега дана, и који је заиста у десници Очевој, и који долази да суди живима и мртвима. Тако говоримо како научисмо'. Пошто су га испитали, изгнаше га из Цркве. А он се толико надуо да је основао дидаскалију (= школу).

2. Када, дакле, [ови] настоје да обезбеде потврду свог учења, говоре: 'У Закону каже: Ја сам Бог отаца ваших. Немојте имати друге богове осим мене'.[4] И опет на другом месту: 'Ја сам први и последњи и поред мене нема другог'. Овако желе да утврде да је Бог један, па одговарајући говоре: 'Тако ако исповедам да Христос јесте Бог, онда је Он и Отац, ако је Бог. А Христос, који је Бог је [и] страдао, па тако видите да је Отац страдао, пошто Он сам беше [Отац]'. Али то није тако, нити Писма то казују. Позивају се и на друга сведочанства говорећи, 'Писано је: То је Бог наш. Нико се с Њим не може поредити. Утврдио је све путеве знања и предао их Јакову сину својему и Израиљу љубљеном своме. Након тога би виђен на земљи и настани се међу људима'.[5] Видиш дакле, каже, да је

[3] 1. Кор. 8, 1. [4] Изл. 3, 6; 30, 3. [5] Вар. 3, 36–38.

μόνος ὢν καὶ ὕστερον ὀφθεὶς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφείς. <'Εν> ἑτέρῳ δέ, φησίν, λέγει, 'Εκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπόρια Αἰθιόπων καὶ οἱ Σαβαεὶμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται καί σοι δοῦλοι ἔσονται καὶ πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι ἐν χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουσιν, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός ἐστιν, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται καὶ οὐκ ἔστιν Θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ ἦς ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ Θεὸς τοῦ 'Ισραὴλ σωτήρ.

'Ορᾷς, φησίν, πῶς ἕνα Θεὸν κηρύσσουσιν αἱ γραφαί, τούτου ἐμφανοῦς δεικνυμένου. Τούτων οὕτως μαρτυρουμένων ἀνάγκην, φησίν, ἔχω, ἑνὸς ὁμολογουμένου, τοῦτον ὑπὸ πάθος φέρειν. ⟦καὶ⟧ Χριστὸς γὰρ ἦν Θεὸς καὶ ἔπασχεν δι' ἡμᾶς, αὐτὸς ὢν Πατήρ, ἵνα καὶ σῶσαι ἡμᾶς δυνηθῇ. ἄλλο δέ, φησίν, οὐ δυνάμεθα λέγειν. καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἕνα Θεὸν ὁμολογεῖ λέγων, Ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

καὶ ταῦτα βούλονται οὕτω διηγεῖσθαι καὶ αὐτοὶ μονόκωλα, χρώμενοι ὃν τρόπον εἶπεν Θεόδοτος ἄνθρωπον συνιστᾶν φιλὸν βουλόμενος. ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοί τι νενοήκασιν ἀληθὲς οὔθ' οὗτοι, καθὼς αὐταὶ αἱ γραφαὶ ἐλέγχουσιν αὐτῶν τὴν ἀμαθίαν μαρτυροῦσαι τῇ ἀληθείᾳ. ὁρᾶτε, ἀδελφοί, πῶς προαλὲς καὶ τολμηρὸν δόγμα παρεισήνεγκαν ἀναισχύντως λέγοντες, Αὐτός ἐστι Χριστὸς ὁ Πατήρ, αὐτὸς Υἱός, αὐτὸς ἐγεννήθη, αὐτὸς ἔπαθεν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἤγειρεν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. αἱ μὲν γραφαὶ ὀρθῶς λέγουσιν, ἄλλα ἂν καὶ Νοητὸς νοῇ. οὐκ ἤδη δέ, εἰ Νοητὸς μὴ νοεῖ, παρὰ τοῦτο ἔκβλητοι αἱ γραφαί. τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ ἕνα Θεὸν εἶναι; ἀλλ' οὐ τὴν οἰκονομίαν ἀναιρήσει. ὄντως μὲν οὖν τὰ κεφάλαια διὰ ταῦτα πρότερον δεῖ ἀνατραπῆναι κατὰ τὸν ἐκείνων νοῦν· κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν δειχθῆναι. πρότερον γὰρ ὄντως ἐστὶν διηγήσασθαι ὅτι εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριά, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ.

ἴδωμεν, ὡς εἶπον, τὴν αὐτοῦ ἀνατροπήν, εἶθ' οὕτως τὴν ἀλήθειαν διηγησώμεθα. φησὶν γάρ, 'Εκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπόρια Αἰθιόπων καὶ οἱ Σαβαεὶμ καὶ τὰ λοιπά, ἵνα εἴπῃ, Σὺ γὰρ ὁ Θεὸς τοῦ 'Ισραὴλ σωτήρ, οὐ νοῶν τὸ προειρημένον. ὁπόταν γὰρ θελήσωσιν πανουργεύεσθαι, περικόπτουσι τὰς γραφάς. ὁλοκλήρως δὲ εἰπάτω καὶ εὑρήσει τὴν αἰτίαν πρὸς τίνα λέγεται. ἀνωτέρω γὰρ μικρὸν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τυγχάνει, ὅθεν δεῖ ἀρξάμενον δεῖξαι πρὸς τίνα λέγει καὶ περὶ τίνος. ἄνωθεν γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τοῦτ' ἔχει, 'Ερωτήσατέ με περὶ τῶν υἱῶν μου καὶ τῶν θυγατέρων μου ⟦ἐντελεῖσθαί μοι⟧ καὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντείλασθέ μοι. ἐγὼ ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς· ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν· ἐγὼ πᾶσι

само један који је Бог, и који је после виђен и који се настанио међу људима. На другом месту, каже, [Писмо] говори: 'Овако вели Господ: Труд египатски и трговина Етиопљана и Саваима, људи високог раста, доћи ће к теби и бити твоја; за тобом ће пристати, у оковима ће ићи, и теби ће се клањати, теби ће се молити говорећи: Доиста, Бог је у теби, и нема другог Бога. Да, ти си Бог, и ниси сазнатљив, Бог Израиља, Спаситељ'.[6]

Видиш, каже, како Писма проповедају једног Бога, што је јасно показано. Пошто ова сведочанства принуђују, каже, сматрам да је нужно, пошто је само један [Бог] исповеђен, да је тај претрпео и страдање. Јер Христос беше Бог и пострада нас ради, сам будући Отац, како би могао да нас спасе. Друго, рече, не можемо казати. Јер и апостол исповеда једнога Бога говорећи 'Чији су и оци, и од којих је Христос по телу, који је над свима Бог благословени у векове'.[7]

3. Тако, дакле, бирају да истакну ове изватке, користећи их на исти начин као Теодот када је настојао да докаже да је [Христос] био обичан човек. Али нити ови нити они нису изнашли истину, пошто су сама Писма, посрамивши њихово слепило, посведочила истину. Видите, браћо, како је криво и дрско ово учење које уводе бестидно говорећи: 'Сам Отац је Христос, сам је Син, сам је рођен, сам је пострадао, сам је себе подигао (= васкрсао).' Али није тако. Јер Писма исправно говоре, шта год Ноетије знао. Ако их Ноетије не зна, не требају Писма стога да буду одбачена.[8] Јер ко неће рећи да је један Бог? Али неће [зато] порицати икономију. Тако, заправо, наш главни задатак стога мора бити да побијемо њихово схватање и да прикажемо истину. Прво морамо показати да Бог Отац заиста јесте један, „од кога је сво очинство", кроз кога и од кога је све, и да смо ми у Њему.

4. Гледаћемо, како рекох, да га побијемо, и да тако разложимо истину. Јер каже, 'Труд египатски и трговина Етиопљана и Саваима' и даље, како би могао да наведе [речи] 'Ти си Бог, и ниси сазнатљив, Бог Израиља, Спаситељ', Али он то чини без разумевања, како је речено раније. Заиста, кад год хоће да искриве (= фалсификују), они сакате Писма. Али ако наведемо у целости, наћи ћемо разлог због чега је то речено. Почетак поглавља је мало пре тога, и почињући одатле морамо да покажемо зашто и о коме је реч. Од почетка поглавље гласи: 'Питајте ме шта ће бити; за синове моје и за дело руку мојих наређујте ми. Ја сам начинио земљу и човека на њој створио, ја сам разапео не-

[6] Ис. 45, 14–15. [7] Рим. 9, 5. [8] Овде имамо игру речима са Νοητὸς и νοεῖ. Ноетије („Зналко") уствари не зна Писма.

τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην. ἐγὼ ἤγειρα αὐτόν, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι. οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιστρέψει οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπεν Κύριος Σαβαώθ. οὕτως εἶπεν Κύριος Σαβαώθ, Ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπόρια Αἰθιόπων καὶ οἱ Σαβαεὶμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται καί σοι ἔσονται δοῦλοι καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσιν δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουσιν καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός ἐστιν καὶ οὐκ ἔστιν Θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ ἦς Θεὸς καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ.

Ἐν σοὶ οὖν, φησίν, ὁ Θεός ἐστιν. ἐν τίνι δὲ ὁ Θεὸς ἀλλ' ἢ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ πατρῴῳ Λόγῳ καὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς οἰκονομίας; περὶ οὗ πάλιν δεικνύων τὸ κατὰ σάρκα αὐτοῦ σημαίνει, Ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι. τί οὖν; περὶ τίνος μαρτυρεῖ Πατήρ; περὶ τοῦ Υἱοῦ ⟦αὐτοῦ⟧ Πατὴρ λέγει, Ἐγὼ ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης. ὅτι δὲ Πατὴρ ἤγειρεν αὐτοῦ τὸν Υἱὸν ἐν δικαιοσύνῃ μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων, Εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Χριστὸν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας ἐκ νεκρῶν Χριστὸν Ἰησοῦν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν. ἰδοὺ συνέστηκεν τὸ διὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον, Ἐγὼ ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης. τὸ δὲ εἰπεῖν, Ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός ἐστιν, ἐδείκνυεν μυστήριον οἰκονομίας· ὅτι σεσαρκωμένου τοῦ Λόγου καὶ ἐνανθρωπήσαντος ὁ Πατὴρ ἦν ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρί, ἐνπολιτευομένου τοῦ Υἱοῦ ἐν ἀνθρώποις. τοῦτο οὖν ἐσημαίνετο, ἀδελφοί, ὅτι ὄντως μυστήριον οἰκονομίας ἐκ πνεύματος ἁγίου ἦν οὗτος ὁ Λόγος καὶ παρθένου ἕνα Υἱὸν Θεῷ ἀπεργασάμενος. τοῦτο δὲ οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' αὐτὸς μαρτυρεῖ ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. οὕτως γὰρ λέγει, Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. τί οὖν ζητεῖ παρὰ τὸ εἰρημένον; μήτι ἐρεῖ ὅτι ἐν οὐρανῷ σὰρξ ἦν; ἔστιν μὲν οὖν σὰρξ ἡ ὑπὸ τοῦ Λόγου τοῦ πατρῴου προσενεχθεῖσα δῶρον, ἡ ἐκ πνεύματος καὶ παρθένου τέλειος Υἱὸς Θεοῦ ἀποδεδειγμένος. πρόδηλον οὖν ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν προσέφερεν τῷ Πατρί. πρὸ δὲ τούτου ἐν οὐρανῷ σὰρξ οὐκ ἦν. τίς οὖν ἦν ἐν οὐρανῷ ἀλλ' ἢ Λόγος ἄσαρκος, ὁ ἀποσταλεὶς ἵνα δείξῃ αὐτὸν ἐπὶ γῆς ὄντα εἶναι καὶ ἐν οὐρανῷ; Λόγος γὰρ ἦν, πνεῦμα ἦν, δύναμις ἦν. ὃς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ παρὰ ἀνθρώποις χωρητὸν ἀνελάμβανεν εἰς ἑαυτόν, τοῦτο καλούμενος ἀπ' ἀρχῆς, υἱὸς ἀνθρώπου, διὰ τὸ μέλλον, καίτοι μήπω ὢν ἄνθρωπος. καθὼς ὁ Δανιὴλ μαρτυρεῖ λέγων, Εἶδον καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου. δικαίως οὖν ἐν τῷ οὐρανῷ ὄντα ἔλεγεν τὸν τῷ ὀνόματι τούτῳ ἀπ' ἀρχῆς ὄντα καλεῖσθαι ἀπ' ἀρχῆς, Λόγον Θεοῦ.

* * *

беса својим рукама, и свој војсци њиховој дао заповест. Ја га подигох у правди, и све путеве његове поравнићу; он ће сазидати мој град и робље моје отпустиће, не за новце ни за дарове, вели Господ над војскама. Овако вели Господ: Труд египатски и трговина Етиопљана и Саваима, људи високог раста, доћи ће к теби и бити твоја; за тобом ће пристати, у оковима ће ићи, и теби ће се клањати, теби ће се молити говорећи: Доиста, Бог је у теби, и нема другог Бога. Да, ти си Бог, и ниси сазнатљив, Бог Израиља, Спаситељ'.

Тако, каже, Бог је у теби. А у коме је Бог ако не у Христу Исусу, Логосу Очевом и тајни икономије? И опет, на кога указује у погледу Његовог тела: 'Подигао сам Га у правди, и све путеве Његове исправио'. Шта дакле? О коме Отац сведочи? О Сину своме Отац каже, 'Подигао сам Га у правди'. Апостол Павле сведочи да је Отац подигао Сина у правди, када каже: 'Ако ли живи у вама Дух Онога који је васкрсао Исуса из мртвих, Онај који је подигао Христа из мртвих оживеће и ваша смртна телеса Духом својим који живи у вама.'[9]

Види како то потврђује оно што је казано преко пророка, 'Подигао сам га у правди'. Јер кад каже 'Бог је у Теби' тиме открива тајну икономије. По оваплоћењу и очовечењу Логоса, Отац је био у Сину и Син у Оцу, будући да је Син био сугрђанин људима. То је, браћо, назначено, да је стварна тајна икономије [то] да је Логос који беше од Духа Светога и Дјеве, један Син Божији савршен. То не кажем ја, већ то сведочи сам Онај који је сишао с неба. Јер овако говори: 'И нико се није попео на небо осим Онај који сиђе с неба, Син Човечији који је на небу'[10]

Шта онда [Ноетије] тражи поред реченог? Ваљда не каже да је [Логос] био тело на небу? Уствари, то је било тело које је као дар било принесено Оцу, и од Духа и Дјеве, као савршени Син Божији беше настао. Јасно је да је себе принео Оцу. Али пре тога, на небу, не беше тело.

Ко је онда био на небу до Логос бестелесни, послан да покаже да је Онај што је на земљи заиста и на небу? Јер Логос беше, дух беше, сила беше. Узео је себи име које је уобичајено и раширено међу људима, и био од почетка назван Син човечји, због онога што се имало збити, иако још није био човек. Како Данило сведочи говорећи: 'Видех и гле, као Син човечији иђаше са облацима небеским'.[11] Исправно онда тим именом од почетка назва Онога који је на небу, Логоса Божијег који је од почетка.

* * *

У одељцима 5–9, Св. Иполит наставља да побија Ноетијево тумачење Светог Писма на различитим примерима. Због опширности текста изостављен је превод ових одељака.

[9] Рим. 8, 11. [10] Јн. 3, 13. [11] Дан. 7, 13.

* * *

Θεὸς μόνος ὑπάρχων καὶ μηδὲν ἔχων ἑαυτῷ σύνχρονον, ἐβουλήθη κόσμον κτίσαι. ὃν κόσμον ἐννοηθεὶς θελήσας τε καὶ φθεγξάμενος ἐποίησεν· ᾧ παραυτίκα πάρεστι τὸ γινόμενον ὡς ἠθέλησεν, ὃ ἐτέλεσεν καθὼς ἠθέλησεν. αὔταρκες οὖν ἡμῖν ἐστιν μόνον εἰδέναι ὅτι σύνχρονον Θεοῦ οὐδὲν πλὴν αὐτὸς ἦν.

αὐτὸς δὲ μόνος ὢν πολὺς ἦν. οὔτε γὰρ ἄλογος οὔτε ἄσοφος οὔτε ἀδύνατος οὔτε ἀβούλευτος ἦν. πάντα δὲ ἦν ἐν αὐτῷ, αὐτὸς δὲ ἦν τὸ πᾶν. ὅτε ἠθέλησεν, καθὼς ἠθέλησεν, ἔδειξεν τὸν Λόγον αὐτοῦ καιροῖς ὡρισμένοις παρ' αὐτῷ· δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν. ὅτε μὲν θέλει, ποιεῖ· ὅτε δὲ ἐνθυμεῖται, τελεῖ· ὅτε δὲ φθέγγεται, δεικνύει· ὅτε πλάσσει, σοφίζεται. πάντα γὰρ τὰ γενόμενα διὰ Λόγου καὶ σοφίας τεχνάζεται, Λόγῳ μὲν κτίζων, σοφίᾳ δὲ κοσμῶν. ἐποίησεν οὖν ὡς ἠθέλησεν· Θεὸς γὰρ ἦν.

τῶν δὲ γινομένων ἀρχηγὸν καὶ σύμβουλον καὶ ἐργάτην ἐγέννα Λόγον. ὃν Λόγον ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἀόρατόν τε ὄντα τῷ κτιζομένῳ κόσμῳ ὁρατὸν ποιεῖ.

προτέραν φωνὴν φθεγγόμενος καὶ φῶς ἐκ φωτὸς γεννῶν, προῆκεν τῇ κτίσει κύριον τὸν ἴδιον νοῦν αὐτῷ μόνῳ πρότερον ὁρατὸν ὑπάρχοντα· τῷ δὲ γινομένῳ κόσμῳ ἀόρατον ὄντα ὁρατὸν ποιεῖ, ὅπως διὰ τοῦ φανῆναι ἰδὼν ὁ κόσμος σωθῆναι δυνηθῇ.

καὶ οὕτως αὐτῷ παρίστατο ἕτερος. ἕτερον δὲ λέγων οὐ δύο θεοὺς λέγω, ἀλλ' ὡς φῶς ἐκ φωτὸς ἢ ὡς ὕδωρ ἐκ πηγῆς ἢ ὡς ἀκτῖνα ἀπὸ ἡλίου. δύναμις γὰρ μία ἡ ἐκ τοῦ παντός· τὸ δὲ πᾶν Πατήρ, ἐξ οὗ δύναμις Λόγος.

οὗτος δὲ νοῦς, ὃς προβὰς ἐν κόσμῳ ἐδείκνυτο παῖς Θεοῦ. πάντα τοίνυν δι' αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ μόνος ἐκ Πατρός. τίς τοίνυν ἀποφαίνεται πληθὺν θεῶν παραβαλλομένην κατὰ καιρούς;

καὶ γὰρ πάντες ἀπεκλείσθησαν εἰς τοῦτο ἄκοντες εἰπεῖν ὅτι τὸ πᾶν εἰς ἕνα ἀνατρέχει. εἰ οὖν τὰ πάντα εἰς ἕνα ἀνατρέχει—καὶ κατὰ Οὐαλεντῖνον καὶ κατὰ Μαρκίωνα Κήρινθόν τε καὶ πᾶσαν τὴν ἐκείνων φλυαρίαν—καὶ ἄκοντες εἰς τοῦτο περιέπεσαν ἵνα τὸν ἕνα ὁμολογήσωσιν αἴτιον τῶν πάντων, ἅρα συντρέχουσιν καὶ αὐτοὶ μὴ θέλοντες τῇ ἀληθείᾳ ἕνα Θεὸν λέγειν ποιήσαντα ὡς ἠθέλησεν. οὗτος δὲ ἔδωκεν νόμον καὶ προφήτας· καὶ δοὺς διὰ πνεύματος ἁγίου ἠνάγκασεν τούτους φθέγξασθαι, ὅπως τῆς πατρῴας δυνάμεως ἀπόπνοιαν λαβόντες τὴν βουλὴν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καταγγείλωσιν.

* * *

10. Бог који једини постоји и нема ничег што му је истовремено (= синхроно), одлучио је да створи свет. Замисливши тај свет, пожелео га је, и изрекавши створио. Сместа се оно што настаде појави пред Њим како је усхтео, што је [дакле] савршио како је усхтео. Довољно нам је да само то знамо, да ништа са Богом није било истовремено (= синхроно) осим да Он [сам] беше. Али иако је био сам, био је многи. Није био ни безсловесан (= без-Логосан), нити немудар, нити немоћан, нити без савета (= лакомислен). Све беше у Њему и Он беше све. Када пожеле како је пожелео, показао је свога Логоса у одређена времена, као Онога који је с њиме. Кроз Њега је све створио. Кад пожели — ствара, кад промишља — савршава, кад изусти — показује. Кад твори — мудрује (= мудро чини). Све што је настало, кроз Логоса и мудрост је саздао, Логосом стварајући а мудрошћу уређујући. Створио је, дакле, како је пожелео, јер беше Бог. Логоса је родио као началника[12] и саветника[13] и делатника[14] онога што је створено. Тога Логоса кога има у себи, и Који је невидљив створеном свету, учинио је видљивим. Као први глас изречен, и као светлост од светлости рођен, свој сопствени ум је поставио за Господа твари, који је раније само њему био видљив. Онога ко је био невидљив свету учинио је видљивим, да би свет, гледајући га кроз његову појаву, могао да буде спасен.

11. Тако је уз Њега стао други, а када кажем 'други' не кажем два Бога, већ као [што је] светлост од светлости и вода из извора, и зрак из сунца. Јер је једна сила која је из Свих. Све је Отац, а сила из Њега је Логос.

То је ум који се, иступивши у свет, показа [као] чедо Божије. Све је кроз Њега, а само је Он од Оца. Ко онда показује (= објављује) мноштво богова напоредних по времену?

Јер су сви требали да кажу, ма како били невољни, да се све враћа у једно. Ако се, дакле, све враћа у једно — чак и према Валентину и Маркиону и Керинту и свом њиховом брбљању — чак иако су они били невољни да признају један узрок свега, ипак су се оделили од својих жеља слажући се с тиме када кажу да је један Бог створио [све] како је желео. Тај [Логос] даде закон и пророке. Везујући [их] Духом Светим, принудио их је да говоре, тако да, примивши надахнуће очинске силе, објавише намеру и вољу Оца.

[12] Дап. 3, 15. [13] Ис. 48, 13. [14] Прем. 8, 22.

ἐν τούτοις τοίνυν πολιτευόμενος ὁ Λόγος ἐφθέγγετο περὶ ἑαυτοῦ. ἤδη γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ κῆρυξ ἐγίνετο δεικνύων μέλλοντα Λόγον φαίνεσθαι ἐν ἀνθρώποις. δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐβόα, 'Εμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. τίς δέ ἐστιν ὁ ἐμφανὴς γενόμενος ἀλλ' ἢ ὁ Λόγος τοῦ Πατρός, ὃν ἀποστέλλων Πατὴρ ἐδείκνυεν ἀνθρώποις τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἐξουσίαν; οὕτως οὖν ἐμφανὴς ἐγένετο ὁ Λόγος καθὼς λέγει. ἀνακεφαλαιοῦται γὰρ ὁ μακάριος 'Ιωάννης τὰ διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα δεικνὺς τοῦτον εἶναι τὸν Λόγον δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. φησὶν γὰρ οὕτως, 'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος ⟦ἦν πρὸς τὸν Θεόν⟧. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ὑποβὰς δὲ ἔφη, 'Ο κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω· εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

εἰ οὖν ἔφη, 'Ο κόσμος δι' αὐτοῦ γεγένηται, καθὼς λέγει ὁ προφήτης, Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ Λόγος ὁ καὶ ἐμφανὴς δεικνύμενος. οὐκοῦν ἔνσαρκον Λόγον θεωροῦμεν; Πατέρα δι' αὐτοῦ νοοῦμεν, Υἱῷ δὲ πιστεύομεν, πνεύματι ἁγίῳ προσκυνοῦμεν. ἴδωμεν οὖν τὰ γεγραμμένα.

ὅτι μὲν ἐμφανὴς ὁ Λόγος ἐσόμενος ἐκηρύσσετο, καὶ 'Ιερεμίας λέγει, Τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι Κυρίου καὶ εἶδεν τὸν Λόγον αὐτοῦ; Λόγος δὲ Θεοῦ μόνος ὁρατός, ἀνθρώπου δὲ ἀκουστός. ὅπου ὁρᾶν τὸν Λόγον λέγει, ἀνάγκην ἔχω πιστεύειν τὸν ὁρατὸν τοῦτον ἀπεσταλμένον. ὁ δὲ ἀπεσταλμένος οὐκ ἄλλος ἦν ἀλλ' ἢ ὁ Λόγος. ὅτι δὲ ἀπεστάλθη, μαρτυρεῖ Πέτρος πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον Κορνήλιον λέγων, 'Εξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Λόγον αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς 'Ισραὴλ διὰ κηρύγματος 'Ιησοῦ Χριστοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ πάντων Κύριος. εἰ δὲ οὖν Λόγος ἀποστέλλεται διὰ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, τὸ θέλημα τοῦ Πατρός ἐστιν 'Ιησοῦς Χριστός.

ταῦτα μὲν οὖν, ἀδελφοί, σημαίνουσιν ἡμῖν αἱ γραφαί. ταύτην τὴν οἰκονομίαν παραδίδωσιν ἡμῖν καὶ ὁ μακάριος 'Ιωάννης ἐν εὐαγγελίῳ μαρτυρῶν, καὶ τοῦτον τὸν Λόγον Θεὸν ὁμολογεῖ οὕτως λέγων, 'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.

εἰ δὲ οὖν ὁ Λόγος πρὸς τὸν Θεὸν Θεὸς ὤν, τί οὖν, φήσειεν ἄν τις, δύο λέγειν θεούς; δύο μὲν οὐκ ἐρῶ θεούς, ἀλλ' ἢ ἕνα· πρόσωπα δὲ δύο, οἰκονομίαν τε τρίτην τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος. Πατὴρ μὲν γὰρ εἷς, πρόσωπα δὲ δύο, ὅτι καὶ ὁ Υἱός· τὸ δὲ τρίτον καὶ ἅγιον πνεῦμα. Πατὴρ ἐντέλλεται, Λόγος ἀποτελεῖ, Υἱὸς δὲ δείκνυται δι' οὗ Πατὴρ πιστεύεται. οἰκονομίᾳ συμφωνίας συνάγεται εἰς ἕνα Θεόν. εἷς γάρ ἐστιν ὁ Θεός. ὁ γὰρ κελεύων Πατήρ, ὁ δὲ ὑπακούων Υἱός, τὸ δὲ συνετίζον ἅγιον πνεῦμα. ὁ ὢν Πατὴρ ἐπὶ πάντων, ὁ δὲ Υἱὸς διὰ πάντων, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐν πᾶσιν. ἄλλως τε ἕνα Θεὸν νοῆσαι οὐ δυνάμεθα, ἐὰν μὴ ὄντως Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστεύσωμεν. 'Ιουδαῖοι μὲν γὰρ ἐδόξασαν

12. Пребивајући у њима, Логос је говорио о себи. Јер је већ постао сопствено наслеђе, показавши будуће јављање Логоса међу људима. Због тога је повикао: 'Потражише ме који не питаху за ме; нађоше ме који ме не тражаху.'[15] Ко је тај који се показа, ако не Логос Очев, Кога је Отац послао и у Коме је људима показао своју власт. Тако се јавио Логос, како каже блажени Јован, који је сабрао што је казано преко пророка, показујући да је то Логос кроз кога је све створено. Јер каже: 'У почетку беше Логос, и Логос беше у Бога, и Логос беше Бог. Он беше у почетку у Бога. Све кроз њега постаде, и без њега ништа не постаде што је постало. И даље каже 'У свету беше, и свет кроз њега постаде, и свет га не позна. Својима дође, и своји га не примише.''[16]

Ако, дакле, каже: 'Свет кроз њега постаде', [а] по речима пророка: 'Речју (= Логосом) Господњом небеса се утврдише', онда је то Логос који се појавио. Зато видимо Логоса оваплоћеног, а Оца знамо кроз Њега. Верујемо у Сина, Духу Светоме се поклањамо. Погледајмо у Писма.

13. Јер будуће јављање Логоса се проповеда, пошто Јеремија говори, 'ко је стајао у већу Господњем, и видео Реч (= Логоса) Његову?'[17] Само је Реч (= Логос) Божија видљива, а [реч] људска је чујна. Када каже 'Логоса', морам да верујем да је тај видљиви [Логос] био послан. И нико други није послат до Логос. А да је послан, сведочи [апостол] Петар, када каже центуриону Корнелију: 'Реч коју посла синовима Израиљевим, благовестећи мир кроз Исуса Христа: Он је Господ свију'.[18] Ако је Логос послан кроз Исуса Христа, Исус Христос је воља Оца.

14. То нам, браћо, Писма показују. О овој икономији блажени Јован нам предаје у Еванђељу сведочећи да је тај Логос Бог, говорећи: 'У почетку беше Логос, и Логос беше у Бога и Логос беше Бог'.

Ако, дакле, Логос који је са Богом беше Бог, како онда неко може да каже да говоримо о два Бога? Нећу рећи два Бога, већ један. Два Лица, икономијом треће [Лице] благодаћу Духа Светога. Јер је један Отац, а Лица су два, пошто је ту и Син, и треће [Лице] Дух Свети. Отац заповеда, Логос савршава, показујући се као Син кроз кога се у Оца верује. У сагласју икономије сједињен је у једног Бога. Јер Бог је један. Јер онај који заповеда је Отац, а онај који слуша је Син, а разумевање [пружа] Дух Свети. Онај који је Отац је изнад свега, Син је кроз све, а Дух Свети је у свему.[19] Не можемо другачије да схватимо да је Бог један, ако стварно не верујемо у Оца, Сина и Светога Духа. Јер Јудејци прослављају Оца, али му

[15] Ис. 65, 1. [16] Јн. 1, 1–2, 10–11. [17] Јер. 23, 18. [18] Дап. 10, 36. [19] Еф. 4, 6.

Πατέρα, ἀλλ' οὐκ ηὐχαρίστησαν· Υἱὸν γὰρ οὐκ ἐπέγνωσαν. μαθηταὶ ἐπέγνωσαν Υἱόν, ἀλλ' οὐκ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· διὸ καὶ ἠρνήσαντο.

γινώσκων τοίνυν ὁ πατρῷος Λόγος τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ὅτι οὐκ ἄλλως βούλεται δοξάζεσθαι ὁ Πατὴρ ἢ οὕτως, ἀναστὰς παρέδωκεν τοῖς μαθηταῖς λέγων, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεικνύων ὅτι πᾶς ὃς ἂν ἕν τι τούτων ἐλλίπῃ, τελείως Θεὸν οὐκ ἐδόξασεν. διὰ γὰρ τῆς τριάδος ταύτης Πατὴρ δοξάζεται. Πατὴρ γὰρ ἠθέλησεν, Υἱὸς ἐποίησεν, πνεῦμα ἐφανέρωσεν. πᾶσαι τοίνυν αἱ γραφαὶ περὶ τούτου κηρύσσουσιν.

ἀλλ' ἐρεῖ μοί τις, Ξένον μοι φέρεις Λόγον λέγων Υἱόν. Ἰωάννης μὲν γὰρ λέγει Λόγον, ἀλλ' ἄλλως ἀλληγορεῖ. οὐκ ἄλλως ἀλληγορεῖ. οὕτως γὰρ δεικνύων τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τοῦτον ὄντα ἀπ' ἀρχῆς καὶ νῦν ἀπεσταλμένον, ὑποβὰς ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἔφη, Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἠνεῳγμένον καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκὸς καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ πιστὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ· οἱ δ' ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φλὸξ πυρός, διαδήματα πολλὰ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἔχων ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός, καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον ῥεραντισμένον αἵματι, καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. ὁρᾶτε, οὖν, ἀδελφοί, πῶς ἐν συμβόλῳ τὸ ἱμάτιον τὸ ῥεραντισμένον αἵματι τὴν σάρκα διηγήσατο, δι' ἧς καὶ ὑπὸ πάθος ἦλθεν ὁ ἀπαθὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθὼς μαρτυροῦσί μοι οἱ προφῆται. λέγει γὰρ οὕτως ὁ μακάριος Μιχαίας, Οἶκος Ἰακὼβ παρώργισε πνεῦμα Κυρίου· ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῖς ἐστιν· οὐχ οἱ λόγοι αὐτοῦ καλοὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὀρθοὶ πορεύονται, καὶ αὐτοὶ ἀνέστησαν εἰς ἔχθραν, κατὰ πρόσωπον τῆς εἰρήνης αὐτοῦ τὴν δόξαν ἐξέδειραν αὐτοῦ. τοῦτ' ἐστὶν τὸ σαρκὶ παθεῖν αὐτόν. ὡσαύτως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου φανερωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσι, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. ποῖον οὖν Υἱὸν ἑαυτοῦ ὁ Θεὸς διὰ τῆς σαρκὸς κατέπεμψεν ἀλλ' ἢ τὸν Λόγον, ὃν Υἱὸν προσηγόρευε διὰ τὸ μέλλειν αὐτὸν γενέσθαι; καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς εἰς ἀνθρώπους φιλοστοργίας ἀναλαμβάνει Υἱὸς καλούμενος. οὔτε γὰρ ἄσαρκος καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Λόγος τέλειος ἦν Υἱός, καίτοι τέλειος, Λόγος ὤν, μονογενής· οὔθ' ἡ σὰρξ καθ' ἑαυτὴν δίχα τοῦ Λόγου ὑποστῆναι ἠδύνατο διὰ τὸ ἐν Λόγῳ τὴν σύστασιν ἔχειν. οὕτως οὖν εἷς Υἱὸς τέλειος Θεοῦ ἐφανερώθη.

καὶ ταύτας μὲν περὶ σαρκώσεως τοῦ Λόγου μαρτυρίας <.....>· ἔστιν δὲ καὶ ἕτερα πλεῖστα. ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ προκείμενον, ὅτι ὄντως, ἀδελφοί, ἡ δύναμις ἡ πατρῴα, ὅ ἐστιν Λόγος, ἀπ' οὐρανοῦ κατῆλθεν καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ Πατήρ. λέγει

не дају хвалу,[20] пошто не знају Сина. Ученици су познали Сина, али не у Духу Светоме, због чега су га порицали. Спознајући, дакле, Очевог Логоса икономије и вољу Оца да Отац не жели другачије да буде прослављен него тако, васкрснувши предаде [то] ученицима рекавши: 'Идите, дакле, и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа',[21] показујући да свако коме нешто од овога недостаје, не може савршено да прослави Бога. Јер се кроз ову Тријаду Отац прославља. Јер Отац усхте, Син учини, Дух објави. Стога, сва Писма о овоме проповедају.

15. 'Али', неко ће ми рећи, 'чудно ми делује када Логоса називаш Сином'. 'Да, Јован говори о Логосу, али у другачијем, алегоријском значењу'. Не алегоризује он другачије. Јер као што показује Логоса Божијег који јесте од почетка и сада је послан, нешто ниже у Откровењу каже: 'И видех отворено небо, и види, бео коњ, и који седи на њему зове се Верни и Истинити, и он суди и ратује по правди. Очи су му ватрени пламен, а на глави му многе круне, са написаним именом које нико не зна сем њега. И беше обучен у хаљину натопљену крвљу, и његово име зове се Реч Божија'.[22] Видите, дакле, браћо, како хаљина натопљена крвљу симболички описује тело, кроз које је под страдање потпао нестрадални Логос Божији, баш како ми пророци сведоче. Јер тако говори блажени Михеј: 'Дом Јаковљев разгневи Духа Господњег. Оваква су дела њихова. Нису ли речи Његове постојане међу њима, зар не ходе право, устадоше у непријатељству, лицем у лице према миру његовом, свукоше славу његову'.[23] Односно, страдао је у телу. Исто тако и блажени Павле говори: 'Јер што закон није могао, зато што је због тела био слаб, учинио је Бог на тај начин што је послао свога Сина у обличју сличном грешном телу, и за грех, и осудио грех у телу, да би се праведност, коју закон захтева, испунила на нама — који не живимо по телу него по духу.'[24] Кога је онда Бог, по телу ниспослао као свог сопственог Сина, до Логоса, кога је назвао Сином, због онога што је имао да постане? Узео је назив Син као уобичајено име за блискост међу људима. Јер не беше Логос као бестелесан и по себи савршени Син, иако будући Логос беше савршени јединородни. Нити је тело могло да буде (= постоји) по себи без Логоса, пошто у Логосу има састав. Тако се (Логос) појавио као савршени Син.

16. Ово су сведочанства о оваплоћењу Логоса (...)[25] али има и многих других. Погледајмо на претходно, да је заиста, браћо, очинска сила, која је Логос, сишао са неба и да Он није сам Отац. Јер сам каже: 'Ја сам

[20] Рим. 1, 21. [21] Мт. 28, 19. [22] Откр. 19, 11–13. [23] Мих. 2, 7–8 (LXX). [24] Рим. 8, 3–4.
[25] Овде се налази мања лакуна у манускрипту.

γὰρ οὕτως, Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω. τί δέ ἐστιν τὸ Ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἢ Λόγος; τί δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννηθὲν ἀλλ' ἢ πνεῦμα, τοῦτ' ἐστὶν ὁ Λόγος; ἀλλ' ἐρεῖς μοι, Πῶς γεγέννηται; τὴν μὲν κατὰ σὲ διήγησιν, ὡς γεγέννησαι, οὐ δύνῃ ἐξειπεῖν, καίτοι ἑκάστης ἡμέρας ὁρῶν τὴν κατὰ ἄνθρωπον αἰτίαν, καὶ τὴν περὶ τοῦτον οἰκονομίαν ἀκριβῶς ἐξειπεῖν οὐ δύνασαι.

οὐ γὰρ πάρεστίν σοι γιγνώσκειν τὴν τοῦ δημιουργήσαντος ἔμπειρον καὶ ἀνεκδιήγητον τέχνην, ἀλλ' ἢ μόνον ὁρῶντα νοεῖν καὶ πιστεύειν ὅτι ἔργον Θεοῦ ἄνθρωπος· περὶ δὲ Λόγου γένεσιν ζητεῖς, ὅνπερ βουληθεὶς ὁ Θεὸς Πατὴρ ἐγέννησεν ὡς ἠθέλησεν. οὐ γὰρ αὔταρκές σοί ἐστιν μαθεῖν ὅτι κόσμον ὁ Θεὸς ἐποίησεν; ἀλλὰ καὶ πόθεν ἐποίησεν τολμᾷς ἐπιζητεῖν; ἢ οὐκ αὔταρκές σοί ἐστιν μαθεῖν ὅτι Υἱὸς Θεοῦ σοι ἐφανερώθη εἰς σωτηρίαν, ἐὰν πιστεύσῃς; ἀλλὰ καὶ πῶς ἐγεννήθη κατὰ πνεῦμα πολυπραγμονεῖς; καὶ τὴν μὲν κατὰ σάρκα γέννησιν αὐτοῦ οὐ πλείονες ἐπιστεύθησαν διηγήσασθαι πλὴν δύο, καὶ σὺ τολμᾷς ἐπιζητεῖν τὴν κατὰ πνεῦμα διήγησιν, ἣν παρ' ἑαυτῷ φυλάττει Πατὴρ ἀποκαλύπτειν μέλλων τότε τοῖς ἁγίοις καὶ ἀξίοις ἰδεῖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. αὔταρκές σοι ἤτω τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὅτι τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστιν.

καθὼς διὰ τοῦ προφήτου τὴν τοῦ Λόγου γέννησιν σημαίνων ὅτι γεγέννηται, τὸ δὲ πῶς φυλάσσει καιρῷ ὡρισμένῳ παρ' αὐτῷ μέλλων ἀποκαλύπτειν· λέγει δὲ οὕτως, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε.

αὐτάρκεις αὗται αἱ μαρτυρίαι πιστοῖς ἀλήθειαν ἀσκοῦσιν· οἱ δὲ ἄπιστοι οὐδενὶ πιστεύουσιν. καὶ γὰρ τὸ πνεῦμα πανάγιον ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων διεμαρτύρατο λέγον, Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ὥστε μὴ γενώμεθα ἄπιστοι, μήποτε ἐφ' ἡμῖν τελεσθῇ τὸ εἰρημένον. πιστεύσωμεν οὖν, μακάριοι ἀδελφοί, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀποστόλων ὅτι Θεὸς Λόγος ἀπ' οὐρανῶν κατῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν, ἵνα σαρκωθεὶς ἐξ αὐτῆς, λαβὼν δὲ καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπείαν, λογικὴν δὲ λέγω, γεγονὼς πάντα ὅσα ἐστὶν ἄνθρωπος ἐκτὸς ἁμαρτίας, σώσῃ τὸν πεπτωκότα Ἀδὰμ καὶ ἀφθαρσίαν ἀνθρώποις παράσχῃ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ἐν πᾶσιν οὖν ἀποδέδεικται ἡμῖν τῆς ἀληθείας λόγος, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Πατήρ, οὗ πάρεστι Λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν· ὃν ὑστέροις καιροῖς, καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων. οὗτος διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐκηρύχθη παρεσόμενος εἰς τὸν κόσμον. καθ' ὃν οὖν τρόπο<ν> ἐκηρύχθη κατὰ τοῦτον καὶ παρών, ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ἐκ παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος, καινὸς ἄνθρωπος γενόμενος· τὸ μὲν οὐράνιον ἔχων τὸ πατρῷον ὡς Λόγος, τὸ δὲ ἐπίγειον ὡς ἐκ παλαιοῦ Ἀδὰμ διὰ παρθένου σαρκούμενος. οὗτος προελθὼν εἰς κόσμον Θεὸς ἐνσώματος ἐφανερώθη, ἄνθρωπος τέλειος προελθών· οὐ γὰρ κατὰ φαντασίαν ἢ τροπήν, ἀλλὰ ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος.

* * *

Последње, 18. поглавље изостављено је у овом преводу.

од Оца изишао и дошао'.[26] Ко је то 'од Оца изишао' ако не Логос? Шта је од њега рођено ако не Дух, односно Логос? Али рећи ћеш ми: 'Како је рођен'? Ни за себе не можеш да опишеш како си рођен, иако сваки дан гледаш као је човек узрокован, и не можеш тачно рећи о тој икономији.

Јер ти не припада да ти буде познато творачко искуство и неисказиво умеће, већ само да видевши то, појмиш и верујеш да је човек дело Божије. А питаш о рођењу Логоса, кога је вољно Бог Отац родио како је пожелео. Зар ти није довољно да знаш да је Бог створио космос? Или си тако дрзак да испитујеш одакле [га је створио]? Није ти довољно да знаш да се Син Божији јавио ради твог спасења, да верујеш? Или се занимаш и како је рођен од Духа? А о рођењу његовом по телу само су двоје приповедали, а ти се усуђујеш да тражиш опис]рођења] од Духа, што Отац чува за себе, док то у будућности не открије светима и достојнима да виде лице Његово. Нека ти буде довољно оно што је Христос рекао, да 'што је рођено од Духа, Дух је'.[27]

Иако је преко пророка назначио рађење Логоса, да је рођен, о начину је задржао до времена које је одредио да то открије. Јер је тако рекао: 'Из утробе зоре, родих те'.[28]

17. Ова сведочанства су довољна за верне који творе истину (= вежбају се у истини), док од неверних не верује нико. Свесвети Дух у лицу апостола то сведочи говорећи: 'Господе, ко поверова што чуше од нас?'[29] Немојмо постати неверни, да се речено не би никада на нас односило. Блажена браћо, верујемо у складу са апостолским предањем да је Бог Логос сишао са неба у Свету Дјеву Марију, да би се, оваплотивши се од ње, и примивши људску душу — говорим о разумној [души] — нашао се у свему човек осим греха,[30] како би могао је да спасе палога Адама и преда непропадљивост људима који верују у Његово име.[31] У свему нам је, дакле, показао Логос истине, да је један Отац, чији је Логос присутан, кроз Кога је све створио. Како смо рекли горе, у потоње време [Њега] је послао Отац ради спасења људи. Он је кроз Закон и Пророке проповедан да ће доћи (= бити присутан) у свету. Како је проповедан тада и сада, јавио се од Дјеве и Духа Светога, поставши нови човек. Јер је имао оно очинско небеско као Логос (= тј. божанску природу), а земаљско (као) од палог Адама отеловљењем кроз Дјеву. Он дошавши у свет, јави се као Бог у телу, дошавши и као савршени човек. Не привидно (= у фантазији) или претварањем, већ је заиста постао човек.

* * *

[26] Уп. Јн. 16, 28. [27] Јн. 3, 6. [28] Пс. 109 (110), 3. [29] Ис. 53, 1. [30] Уп. Јевр. 4, 15. [31] *Ref* 10.33.